

जाहिरातींचे दर.

सालील पन्हावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल इंग्लिश मार्क)

किरकोळ अंकास

एक आणत.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रॉ. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख १३ मे १९४२

काळजीचे दिवस आहेत !

पाऊसकाळची तरतूद
मुंग्यासुद्धां करतात,

आणि बुद्धिमान मनुष्य मात्र
बेफिकीरीत मोठेपणा मानतो !

परिणामः मागे राहणारांच्या कपाळीं
दैन्य, दुःख, दारिद्र्य.

आयुष्याचा विमा उतरून जीविताच्या सर्व
धोक्याविरुद्ध तजवीज करा.

वेस्टर्न इंडियाची पॉलिसी
म्हणजे संरक्षणाची अत्यंत खंबीर ढाल.

युद्धजन्य धोक्यासुद्धां सर्व
धोक्यांविरुद्ध

चांगली तजवीज करा. आता,
या क्षणीः पुढे वेळ जाईलः
क्षणाचाहि विलंब धोक्याचा.

पुणे शाखाः—
१७९, बुधवार,
लक्ष्मीरोड, पुणे २.

वेस्टर्न इंडिया
विमा कंपनी लिमिटेड, सातारा.

विविध माहिती

रेडिओची वाढती लोकप्रियता

मार्च, १९४१ अखेर	चालू लायसेन्स
मार्च, १९४२ अखेर	१,२५,३४७
	१,५५,७३३

नॅशनल बँक ऑफ इंडिया

नॅशनल बँक ऑफ इंडियाने आपल्या रंगून व मंडाले येथील शाखांचे दप्तर अमृतसर शाखेत आणले आहे.

हायकोर्टाचे न्यायमूर्ती

जन्मा हिन्दी घटना कायद्याने हिंदी हायकोर्टातील न्यायमूर्तीपैकी एक घुतीयांश आय. सी. एस. मधीलच असले पाहिजेत, असा दंडक घातलेला होता. परंतु १९३५ च्या घटना कायद्याने तो दंडक काढून घेतला तरी आय. सी. एस. मधील लोकांची न्यायमूर्तीचे जागी भरती चालूच आहे, कारण त्यांस न्यायमूर्ती नेमू नये, असे कायद्याने सांगितलेले नाही. हायकोर्टातील सर्वच न्यायमूर्तींची निवड कायदेपंडितातून करावी अशी सरकारास विनंती करणारा एक ठराव मध्यप्रान्ताच्या बार कौन्सिलने मंजूर केला आहे.

आफ्रिकेतील कामासाठी रशियनांची भरती

जर्मनीच्या ताब्यातील रशियन मुलुसामधील १७ ते ४२ वयाच्या रशियन लोकांना लिवियांत कामास लावण्यासाठी पकडून नेण्यांत येत आहे. जे पकडून जाऊं पहातील त्यांस देहांत शासन मिळेल.

चांदीच्या निर्मतीस बंदी

अमेरिकेने युरोपकडे चांदीची निर्गत करण्यास बंदी केली आहे. तटस्थ राष्ट्रांकडे जाणारी चांदी हळुहळू शत्रुराष्ट्रांस मिळत असे, म्हणून ही बंदी करण्यांत आली आहे. स्पेन, पोर्तुगाल, स्वित्सरलंड, स्वीडन, फ्रान्स, तुर्कस्तान, फ्रेंच आफ्रिका, झांस बरील बंदी मुख्यतः लागू पडेल.

युद्धास देणगी

चालू युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून आतांपर्यंत ब्रिटिश सरकारास तेथील जनतेने युद्ध चालविण्यासाठी सुमारे ३० कोटि रुपयांच्या देणग्या दिलेल्या आहेत. विंगरव्याजी कर्जात तेथील लोकांनी ८५ कोटि रुपये गुंतविले आहेत.

अमेरिकेतील पेट्रोल रेशनिंग

अमेरिकेतील पेट्रोल रेशनिंगच्या, १५ मे रोजी अंमलांत यावयाच्या पद्धतीप्रमाणे प्रत्येक मोटारवाल्यास दर आठवड्यास सरासरीने २३ ते ५ गॅलन पेट्रोल मिळेल. म्हणजे त्यास दर आठवड्यास ३७.३ ते ७५ गॅलन मोटार चालवितां येईल. एवढी चक्र म्हणजे अमेरिकन मोटारवाल्यास शराभोवती एक बळण घेण्याइतकी लहान वाटेल व लक्षावधि मोटारवाले आपल्या घानाचा त्याग करतील. सध्याकाली १५० मैलांची चक्र करणे म्हणजे अमेरिकन मोटारवाल्यास काहीच वाटत नाही. त्यामुळे पेट्रोलचे रेशनिंग त्यास चांगलेच जाणवणार आहे. अमेरिकन मोटारी दर गॅलनला सरासरीने १५ मैलांचेपेक्षा जास्त जात नाहीत.

अमेरिकेचा युद्धसर्च

अमेरिकेचा मार्च १९४२ मधील युद्धसर्च सुमारे ९ अब्ज रुपये भरला. हा सर्चाचे प्रमाण वाढतच आहे व ते लवकरच साठिना १५० अब्जावर जाईल.

युद्धफंड

मुंबई युद्धफंडाचा आकडा एक कोटि रुपयांवर गेला आहे.

तापी व्हॅली रेल्वे कंपनी लि.

बरील कंपनीच्या रेल्वेने गेल्या ४६ वर्षांत एकूण ५ कोटि, ८० लक्ष उतासूंची व १ कोटि, ३८ लक्ष टन मालाची वहातूक केली. १९०१ ते १९४१ या मुदतीत तिने दिलेल्या विविधदंडांची सरासरी ६.३% पडते.

नॅशनल सिटी बँक ऑफ न्यूयॉर्क

नॅशनल सिटी बँक ऑफ न्यूयॉर्क आपली मुंबईतील शेस मेमन स्ट्रीटवरील शाखा बंद करणार आहे, हॉर्नबी रोडवरील स्थानिक मुख्य कचेरी चालू राहिल. शेस मेमन स्ट्रीट शाखेतील सार्ती मुख्य कचेरीकडे वर्ग केली जाणार नाहीत.

वॉर फंड

व्हाइसरोयांच्या वॉर फंडाचा आकडा मार्च, १९४१ अखेर ६ कोटि, ५५ लक्ष रुपयांवर गेला.

तांदळापेवजीं ज्वारी-बाजरी सा

मुंबई प्रांतांत मागे त्यास लागणाऱ्या तंदळापैकी ४०% तंदूळ ब्रह्मदेशातून येत असे. हा पुरवठा आता बंद झाला आहे. त्यामुळे तंदूळ साणारींनी तंदूळाची काटकसर करणे आवश्यक झाले आहे. तंदूळापेवजीं त्यांनी ज्वारी अथवा बाजरी साण्यास प्रारंभ केला पाहिजे. हा चान्यांचा पुरवठा मुबलक व गन्हाचा पुरवठा पुरेसा होत राहिल, असे मुंबई सरकारने जाहीर केले आहे.

आगबोटीचा नाश

इटली युद्धांत पडल्यापासून आतांपर्यंत मूमध्य समुद्रांत शत्रुपक्षाची सुमारे १२३ लक्ष टनांची व्यापारी जहाजे बुडविण्यांत आली आहेत.

चेक्सची देवघेव

मुंबई बँकर्स क्लिअरिंग हाऊसमध्ये १ मे, १९४२ अखेर संपलेल्या आठवड्यांत २१ कोटि रुपये किंमतीच्या १,१५,४४९ चेक्सची देवघेव झाली.

विक्रीवरील प्रांतिक कर

मालाच्या विक्रीवरील मद्रास सरकारचा कर हा एकसाइज ड्यूटीच्या स्वरूपाचा असल्याने तो बसविण्याचा अधिकार प्रांतिक सरकारास नाही, असा निवाडा मद्रास हायकोर्टाने केला होता, त्यावर मद्रास सरकारने फेडरल कोर्टाकडे अपील केले होते. हे अपील फेडरल कोर्टाने मंजूर करून प्रांतिक सरकारचा विक्रीवरील कर कायदेशीर ठरवला व त्याप्रमाणे फेरनिवाडा करण्यास मद्रास हायकोर्टास हुकूम दिला.

आयात कमी करण्याचा प्रयत्न

हिंदुस्थानाची आयात आणखी कमी करण्याचा प्रयत्न हिंदुस्थान सरकार करित आहे. युद्धोपयोगी मालास शक्यतोवर प्राधान्य मिळावे, हा त्याचा हेतु आहे.

कोळशाचे उत्पादन वाढविणार

ग्रेट ब्रिटनमधील कोळशाचे उत्पादन वाढविण्यासाठी फौजेत दाखल झालेल्या, साणीतील ६ हजार ब्रिटिश मजुरांना साणीत काम करण्यासाठी परत बोलावण्यांत येत आहे. इतर उद्योगधंद्यांत गुंतलेल्या ४ हजार मजुरांसहि परत आणण्यांत येईल.

लॉकराच्या साठ्याचा युद्धसमाप्तीनंतर उपयोग

आस्ट्रेलियांत लॉकराचा मोठा साठा तयार आहे. सुमारे १६५ कोटि पौंड लॉकर तयार आहे, ती ११ कोटि लोकांच्या कपड्यांस उपयोगी पडेल. दर माणशी १५ पौंड लॉकर लागते हा हिशेबाने बरील अंदाज केला आहे.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	१४८	वाढली—बडार्हेचे धोरण	
२ माडागास्कर ...	१४९	स्वीकारा—हिंदुस्थान सरकारचे द्रव्यसहाय—हिंदी चित्रपटांची लांबी कमी होणार—शत्रूच्या प्रति-कारार्थ राष्ट्रीय फळी	
३ युद्धविषयक सक्तीचा विमा ...	१४९	४ द्रवाबाद् टोमिमियन बँक	१५३
४ सरकारी के. सोसायटी-चा सेक्रेटरी ...	१५०	५ होळकर संस्थानातील कापडाच्या गिरण्या	१५३
५ कारसाऱ्यांचा विमा	१५०		
६ स्फुट विचार ...	१५१		
साखरेची नियंत्रित किंमत			

अर्थ

बुधवार, ता. १३ मे, १९४२

माडागास्कर

आकाराच्या मानाने जगातील बेटांतील चौथ्या प्रतीचे माडागास्कर हे बेट दक्षिण आफ्रिकेच्या पूर्व किनाऱ्याच्यालगत असून ते फ्रेंच साम्राज्याचा एक भाग आहे. ह्या बेटांतील अत्यंत महत्त्वाचे बंदर डीगोस्वारेझ हे आहे आणि त्याच्या दिशेने ब्रिटिश फौजेने अचानक हल्ला केल्याची बातमी गेल्या आठवड्यांत आली. माडागास्करवरील ह्या ब्रिटिश स्वारीच्या योगाने जपानी व फ्रेंच मुत्सद्यांच्या हिंदी महासागरामधील युद्धाच्या कारवायांचे नेत फिसकटले आहेत. माडागास्कर आपल्या बर्चस्वासाठी आणण्यांत ब्रिटिशांचा कोणता हेतु आहे? व्हीशीच्या फ्रेंच सरकाराने आतापर्यंत जपानला पॅसिफिक महासागरात सवलती देऊन संयुक्त राष्ट्रांच्या मार्गात कांटे पेरले आहेत हे येथे प्रथम लक्षांत ठेवले पाहिजे. दुसरे असे की अलिकडे लाव्हाल, डार्लॉ इत्यादि जर्मनीचे दोस्त व्हीशीच्या मंत्रिमंडळांत सत्ताधीश झालेपासून त्यांचे धोरण हिटलरला वाढते युद्धसहाय देणे हे आहे. तिसरी गोष्ट ही आहे की जपानी आरमाराची हालचाल हिंदी महासागरात जोराने चालू झाली आहे आणि तिचा रोख हिंदुस्थान व पूर्व एशिया ह्यांच्याशी असलेले अमेरिकेचे व इंग्लंडचे दळणवळण धोक्यांत आणण्याकडे आहे. उन्हाळ्याच्या मोहिमेंत जर्मनीने भूमध्य समुद्राच्या पूर्व भागात चालू करावी आणि जपानने हिंदुस्थानच्या पश्चिम किनाऱ्यास बळसा घालून ह्या मोहिमेस सहाय करावे असा ग्युह शत्रु-त्रिकुटाने रचला असल्याविषयी शंका येण्यास भरपूर कारण आहे. जपानने ह्याप्रमाणे शक्य घालून मान्याची ठिकाणे अचानक हस्तगत केली आहेत आणि त्या उदाहरणावरून बोध घेणे संयुक्त राष्ट्रांस अत्यंत आवश्यक होते. माडागास्करवर आपला डोळा मुळीच नव्हता आणि त्यावरील हल्ला हा ब्रिटिशांनी केलेला अत्याचार आहे असा कांगावा जपानने चालवला असून व्हीशी सरकारने त्याची री ओढली आहे. जपान व विहशी मंत्रिमंडळ ह्यांच्या आतापर्यंतच्या वर्तनाचा विचार करता ब्रिटिशांनी माडागास्करवर केलेली स्वारी यथाकाल व यथायोग्य होती ह्यांत संशय रहात नाही. उलट, हे मान्याचे बेट मोकळे सोडण्यांत संयुक्त

राष्ट्रांनी चूकच केली असती. आज नाही उद्या जपानने तेथे आपले ठाणे व्हीशीच्या संमतीने दिले असते आणि संयुक्त राष्ट्रांच्या हिंदी महासागरातील हालचालीस व्यत्यय उत्पन्न केला असता. माडागास्करवरील आपली स्वारी संयुक्त राष्ट्रांच्या वतीने केलेली आहे आणि ते बेट युद्ध चालू असेतोपर्यंतच आपल्या कक्षांत आणण ठेवू व पुढे ते फ्रान्सला परत देऊ असे स्पष्ट अभिवचन इंग्लंडने दिले आहे. ह्या गोष्टीस आपला पूर्ण पाठिंबा असल्याचे अमेरिकेने जाहीर केले आहे आणि जरूर पडल्यास माडागास्करचा उपयोग आपण स्वतः करू असे अमेरिकन मुत्सद्यांनी म्हटले आहे. माडागास्करची लांबी एक हजार फूट आणि सरासरीची रुंदी अडीचशे फूट आहे. डीगोस्वारेझ हे त्याच्या उत्तरेच्या टोकाला असलेले बंदर मोठे, सोईस्कर व बंदिस्त असे आहे. ते आपल्या ताब्यांत घेण्यांत इंग्लंडने दूरदर्शीपणा दाखवला आहे तो सर्वस्वी अभिनंदनीय आहे.

माडागास्करचा ब्रिटिशांनी घेतलेला ताबा हे संयुक्त राष्ट्रांच्या ह्यापुढील युद्धविषयक धोरणाचे गमक आहे असे म्हणावयास प्रत्यवाय नाही. युरोपमध्ये जर्मनी व एशियामध्ये जपान ह्यांची कारस्थाने हाणून पाडण्यासाठी ह्या राष्ट्रांस निरनिराळ्या रणक्षेत्रांचा साकल्याने विचार करावा लागत असून आपल्या लढाऊ टाबोपेचांची दिशा प्रसंग घेत आहेत त्याप्रमाणे आत्मणे आवश्यक झाले आहे. ब्रह्मदेशातून ब्रिटिश फौजा शत्रूशी लढत लढत माघार घेत आहेत आणि जपानने मंडाले व लाशियो घेऊन प्रत्यक्ष चीन देशांत मुसंडी मारली आहे. चीनचे हिंदुस्थानशी असलेले दळणवळण तोडून आणि त्यास बाहेरून मिळणारी लढाऊ मदत बंद पाडून त्या देशाचा कोंडमार करण्याचा जपानचा इरादा दिसतो. चिनी फौजा निकराने लढून हा बेट हाणून पाडण्याचा शिकस्तीचा प्रयत्न करीत आहेत. फिलिपाइन्समधले कॉरिजिडोर हे बंदिस्त ठाणे कित्येक आठवडे अत्यंत प्रतिकूल व असहाय परिस्थितीत लढून असेर जपानला शरण गेले आहे. आता ह्यापुढे जपान आपला मोर्चा कोणीकडे बळवणार ह्यासंबंधाने तर्क चालू आहेत. ऑस्ट्रेलियास बगळ देऊन जपान सिलोन व हिंदुस्थान ह्यांचेकडे आपली बकट्टी फिरवणार का ऑस्ट्रेलियाचे मार्गे लागणार हा प्रश्न चोहोंकडे विचारला जात आहे. ह्याकरिताच हिंदुस्थानच्या संरक्षणाची तयारी जोराने चालली आहे आणि रंगूनमध्ये अमेरिकन विमाने शत्रूच्या मार्गे हात धुवून लागली आहेत. तसेच, सिलोनमध्ये आफ्रिकेमधून आलेली फौज उतरली आहे. ब्रिटिशांनी माडागास्कर हस्तगत केला आहे, त्यांतल्या धडाडीचा ह्या सर्व तयारीच्या कामी उत्कृष्ट उपयोग होणार आहे.

कारसाऱ्यांचा युद्धविषयक सक्तीचा विमा

वरील विम्याच्या अर्जाचे फॉर्म छापून तयार होत आहेत. ते मागवून व भरून कारसाऱ्यांदारांनी पहिल्या तिमाहीच्या हप्त्यांसह सरकारी एजंटोंकडे पाठवावे. आगीचा अथवा अपघाताचा विमा उतरविणाऱ्या काही कंपन्यांना सरकारने आपले एजंट नेमलेले आहे. ह्या एजंट-कंपन्यांपैकी एकादीकडे कारसाऱ्यांचा आगीचा विमा उतरविलेला असेल तर तिचेमार्फतच युद्धविषयक सक्तीचा विमा उतरविणे इष्ट आहे. २० मेचे पूर्वी कारसाऱ्यांचे विमे उतरण्यांत आले पाहिजेत. ह्या विम्याचे पॉलिसीवर स्टॅप ड्युटी माफ आहे.

सहकारी क्रेडिट सोसायटीचा सेक्रेटरी

(रा. व. गं. मु. काळभोर हांच्या सालील लेखांत शेती पतपेढ्यांच्या सेक्रेटरींच्या नेमणुकीबाबत योजना पुढे मांडली आहे. तिची चर्चा होऊन तिच्यासंबंधात कोणास सूचना करायच्या असतील त्या त्यांचे कडे पाठवण्यांत आल्या अशी त्यांची इच्छा आहे.)

(१)

अलिकडे शैक्षणिक, सामाजिक, राजकीय, वगैरे अनेक प्रकारच्या चळवळी सुरू असून त्या चालविण्याकरिता अनेक संस्था व सोसायट्या स्थापन झालेल्या आहेत. काहीं ठिकाणी अशा संस्थांवर ऑनररी सेक्रेटरी असतात. परंतु असे ऑनररी सेक्रेटरी बहुतेक कार्याला वाहून नेणारे असले कारणाने त्यांचे हातून संस्थेस अपायकारक अशीं कृत्ये होत नाहीत. शिवाय अशा संस्थेचे चेअरमन अगर प्रेसिडेन्ट तितक्याच उत्साहाचे असले कारणाने त्यांची सेक्रेटरीचे कामावर योग्य नजर असते. म्हणून संस्थेस बाधक अशीं कृत्ये होत नाहीत. परंतु ऑनररी सेक्रेटरीचे हातून लिहिण्याचीं वगैरे कामे स्वताचीं कामे संभाळून बकशीर होणे फार कठीण जाते. म्हणून अशा ठिकाणी पगारी सेक्रेटरी त्यांचे मदतीस दिले जातात. अशा पगारी सेक्रेटरींवर, चेअरमन, प्रेसिडेन्ट अगर ऑनररी सेक्रेटरी यांची योग्य नजर असलेकारणाने त्यांचे हातून संस्थेस विघातक असे काहींच घडून येण्याचा संभव असत नाही. येथे एक गोष्ट नमूद करणे आवश्यक आहे की, बरीच तऱ्हेच्या संस्था बहुतेक शहराचे ठिकाणी अगर जनता साधारण सुशिक्षित म्हणजे अशा संस्था चालविण्याचे ज्ञान ज्यास्त चांगले असते अशा ठिकाणी स्थापन झालेल्या असतात. तसे असूनहि अशा ठिकाणी पगारी सेक्रेटरी असल्यास त्याजवर योग्य दाब ठेवण्याचा प्रयत्न संस्थेचे सर्व अधिकारी करित असतात. यावरून एक गोष्ट सिद्ध होते की, कोणत्याहि पगारी सेक्रेटरीवर योग्य दाब असल्यासैरीज त्याचेकडून संस्थेस विघातक असे कृत्य होण्याचे टाळतां येणे शक्य नाही.

हिंदुस्तानातील अफाट बहुजन समाज शिक्षणांत फारच मार्गे असलेकारणाने, काहीं शहरांतूनसुद्धा म्युनिसिपालिटी, लोकलबोर्ड वगैरे लोकमतानुवर्ती संस्था पक्षोपपक्षामुळे लोकहिताचे विरुद्ध कामे करतात व तशीं कामे न करण्याबद्दल व कारभार सुधारणेबद्दल ताकिदी देऊनसुद्धा अशा संस्था न सुधारलेमुळे सस्पेण्ड करण्याची पाळी बरेच वेळा सरकारवर आलेली आहे, याची जाणीव बहुतेकांस आहेच. संस्था चालविण्याचे शिक्षण शहराचे ठिकाणीसुद्धा जर इतके कमी प्रमाणांत आहे, तर सेडेगांवांत जेथे निव्वळ अशिक्षित शेतकऱ्यांचा भरणा आहे व जेथे आंगठेवाले यांचे प्राबल्य आहे, तेथे लोकमतानुवर्ती संस्था चांगल्या तऱ्हेने चालकावर योग्य दाब ठेवल्यासैरीज चालविल्या जातील, अशी अपेक्षा करणे शहाणपणाचे आहे, असे कोणीही मुझ माणूस म्हणणार नाही. मुंबई इलाख्यांत को-आपरेटिव्ह चळवळ सुरू होऊन आज अदमासे ४० वधे झाली आहेत. तेव्हांपासून सेडेपोर्डी स्थापन झालेल्या सोसायट्यांवर योग्य सेक्रेटरीची निवड न करितां अगर त्यांचेवर योग्य दाब न ठेवतां त्यांचे नोकरीची व पगाराची शाश्वतीची वगैरे कोणतेहि प्रकारची तजवीज न करितां त्या उत्तम तऱ्हेने चालवण्यांत अशी अपेक्षा करणे किती विलक्षण आहे, हे सहज घ्यानांत येईल. अशा वेळीं प्रत्यक्ष कृती लोकांस पटवून देऊन

सोसायट्यांची उपयुक्तता दाखविणारा एक सेक्रेटरी शंभर व्याख्यात्यांपेक्षा जास्त काम करून दाखवील, असा आमचा ग्रह झालेला आहे. एखाद्या सोसायटीपासून चांगल्या रीतीने तिचा फायदा त्या सेड्यांतील बऱ्याच लोकांस होऊ लागला म्हणजे आसपासचे १० ते २० सेड्यांतील लोकांस आपले गांवांत अशी सोसायटी असावी अशी साहाजिकच इच्छा उत्पन्न होईल. असे झाले तरच सहकारी चळवळीच्या तत्त्वाचे योग्य प्रकारे प्रसरण होत आहे अशी खात्री बाळगण्यास हरकत नाही. परंतु ही गोष्ट वर वर्णन केल्याप्रमाणे वागणारे सेक्रेटरी व त्यावर दाब ठेवणारे अधिकारी लाभल्यासच शक्य आहे, हे उघड आहे.

को-ऑपरेटिव्ह चळवळ प्रथम सुरू झाली, तेव्हांपासून सोसायट्यांच्या सेक्रेटरींच्या प्रत्येक हालचालीकडे जसे काळजीपूर्वक लक्ष यावयास पाहिजे होते तसे दिले गेले नाही, असे मोठ्या दिलगिरीने म्हणावे लागते. प्रथम या चळवळीवर देखरेख करण्याचे काम शहरांतील बुद्धिजीवी माणसांकडे सोंपविण्यांत येऊन प्रॉ. को. इन्स्टिट्यूट या नांवाची संस्था अस्तित्वांत आली, व तीस सरकाराकडून भरभक्कम ग्रँट मिळाल्यामुळे जिल्हा इन्स्टिट्यूटसारख्या संस्था चोहोंकडे स्थापन करण्यांत आल्या व त्या शाखांच्या सभासदांमार्फत अशिक्षित व मूक जनतेस सहकारी तत्त्वाचे धडे देण्यांत येऊ लागले. परंतु अशा सभासदांपैकी सेक्रेटरींच्या परिस्थितीबद्दल कोणताच प्रयत्न कोणाचेहि हातून झालेला दिसत नाही. फक्त सरकारी मिळत असलेली ग्रँट, वर्षाच्या अखेरीपर्यंत, प्रवास भत्ता, क्लास खर्च व परिषदा यांमध्ये कसा खर्च होईल एवढ्याच बाबीकडे विशेष लक्ष दिले जात होते. पुढे हा उपक्रम टाकाळ आहे व त्यापासून सेड्यांतील जनतेस कोणत्याच तऱ्हेने फायदा झालेला नाही असे सरकारास वाटून त्यांनी ती प्रथा बंद पाडली व त्यांनी युनिअन्सची स्थापना करून त्यांमार्फत सोसायट्यांवर योग्य देखरेख ठेवण्याचा उपक्रम सुरू करण्यांत आला. त्यानंतर जिल्हा युनिअन बोर्ड, व नुकतेच प्रोव्हिन्शियल बोर्ड या संस्था अस्तित्वांत आल्या आहेत. परंतु युनिअन्सच्या सौम्य देखरेखीमुळे योग्य दाब बसला नाही व अशा युनिअन्सवर देखरेख करणाऱ्या अनेक संस्था जरी निर्माण झाल्या तरी त्यांचा तादृशहि उपयोग नाही अशी आमची समजूत आहे.

युद्धाच्या धोक्याबाबत कारखान्यांचा विमा

युद्धामुळे कारखान्यांस असलेल्या धोक्याचा विमा उतरण्याची योजना सरकारने केली आहे, तिच्या संबंधांतल्या अडचणी व त्या दूर करण्याची आवश्यकता ह्यांचा विचार पुणे येथे गेल्या आठवड्यांत मराठा चेंबरच्या विद्यमाने भरलेल्या व्यापाऱ्यांच्या सभेत करण्यांत आला. मुंबईच्या इंडियन चेंबर ऑफ कॉमर्सने ह्याच प्रश्नावर कित्येक विधायक सूचना हिंदुस्थान सरकारकडे तारेने पाठवल्या आहेत. कारखान्यांच्या विम्याचा सरकारी वट्टकूम अधिक स्पष्ट करण्यांत यावा, त्याचे क्षेत्र व्यापक केले जावे आणि त्यांत शत्रूच्या हाती जाण्याच्या सर्व मालमत्तेचा अंतर्भाव व्हावा आणि शत्रूस उपयोगी पदं नये म्हणून नाश केलेल्या मालमत्तेचे संबंध नुकसान भरून देण्यांत येण्याची तरतूद असावी अशा बुरुस्त्या चेंबरने सुचवल्या आहेत. विम्याच्या प्रिमियमचे सध्याचे दर भारी आहेत असा अभिप्राय तिने व्यक्त केला असून ह्या बाबतीतले नियम प्रसिद्ध होण्यापूर्वी त्यांच्या विषयीचे आपले मत प्रकट करण्याची संधि व्यापारी वर्गास देण्यांत यावी असे चेंबरने आपल्या तारेने म्हटले आहे. ह्या सूचनांचा योग्य परामर्श हिंदुस्थान सरकाराकडून घेतला जाईल अशी आम्हांस आशा आहे.

स्फुट विचार

साखरेची नियंत्रित किंमत वाढली

हिंदी कारखान्यांत तयार होणाऱ्या साखरेच्या विक्रीचे व बाजारभावाचे नियंत्रण हिंदुस्थान सरकारने स्वतःच्या हाती घेतले आहे आणि त्यासाठी एका खास अधिकाऱ्याची नेमणूक केली आहे. याची माहिती मागे देण्यांत आलीच आहे. सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत हा सरकारी नियंत्रणाचा उद्देश काय आहे याचे विवेचनहि आम्ही केले आहे. कारखानदारांस मिळणारा साखरेचा भाव आणि ऊस विकवून तो त्यांस विकणाऱ्या शेतकऱ्यांस दिल्या जाणाऱ्या किंमती यांचा परस्पर संबंध साखरेच्या किंमती निश्चित करण्यांत हिशेबांत घेतला जातो हे येथे लक्षांत ठेवले पाहिजे. संयुक्त प्रांत आणि बिहार हा प्रांतांतील बहुसंख्य कारखान्यांस लागणारा ऊस शेतकऱ्यांकडून पुरवला जातो आणि हा मालास योग्य किंमत दिली जावी ही गोष्ट महत्त्वाची आहे. पण साखरेस चांगला भाव आला तरच उसास चांगली किंमत देणे कारखानदारांस परवडेल हे उघड आहे. यासाठी साखर व ऊस यांच्या किंमतीचा मेळ घालूनच गेल्या महिन्यांत हिंदुस्थान सरकारच्या नियंत्रक अधिकाऱ्यांनी निरनिराळ्या प्रतीच्या साखरेचे भाव ठरवून दिले होते. तथापि हे भाव शेतकऱ्यांस उसाच्या योग्य किंमती मिळान्या हा उद्देश सफल होण्यास पुरेसे नाहीत असे अलिकडे चौकशीअंती हिंदुस्थान सरकारास दिसून आले आहे. म्हणून त्यांनी साखरेचे भाव दर मणास साडेसात आणे याप्रमाणे, चढवले जावे, असा हुकूम नुकताच सोडला आहे. निरनिराळ्या प्रतीच्या साखरेच्या किंमतीचे कोष्टकहि प्रसिद्ध करण्यांत आले आहे.

चढाईचे धोरण स्वीकारा

जनरल अलेक्झांडर यांच्या हाताखालच्या आणि चिनी फौजांनी ब्रह्मदेशांत अत्यंत अवघड परिस्थितीत जपानला अडवून धरल्यामुळे हिंदुस्थानवरचा शत्रूचा हल्ला लांबणीवर पडला आणि त्या देशास लढाऊ तयारी करण्यास त्यामुळे अवसर सापडला असला तरी आतां सर्वांनी जुटीने व निश्चयाने लढ्यास सज्ज झाले पाहिजे, हा आश्चर्याचा संदेश गेल्या गुरुवारी व्हाइसरॉय लॉर्ड लिन्लिथगो त्यांनी आपल्या रेडिओवरील भाषणांत जनतेस दिला. जनरल वेव्हल यांनी कांहीं दिवसांमागे सांगितल्याप्रमाणे हिंदुस्थानांत लढाऊ साधनें अधिकाधिक सज्ज ठेवण्यांत येत आहेत तरी सर्व बिन-लढाऊ लोकांची त्या घटनेस व प्रयत्नांस पाठिंबा देण्याची आवश्यकता असल्याचे त्यांनी प्रतिपादले. आपणांजवळ शस्त्रे नाहीत म्हणून नागरिकांनी अडून बसण्याचे कारण नाही; त्यांस आपापल्या परीने युद्धास सहाय्य करता येईल. प्रस्तुत युद्धांतले संयुक्त राष्ट्रांचे उद्देश स्पष्ट आहेत आणि ते सफल होण्याविषयीची खटपट प्रत्येकाने करावयाची आहे. शक्य व योग्य आहे त्यांनी सैन्यांत शिरावे, संरक्षणासाठी नागरिक दलांत इतरांनी सामील व्हावे, स्वतःचा रोजचा अनाठायी सर्व सर्वांनी कमी करावा, शेतकऱ्यांनी धान्याची पैदास वाढवावी, जनतेने अगदी जहरीच्या कामांवाचून रेल्वे-प्रवास करण्याचे टाळावे, इत्यादि युद्धसहायक बाबी सामान्य जनतेच्या आटोक्यांत आहेत. आपला दर्जा व नित्याचा व्यवसाय कांहीं

असो, आपणांस युद्ध जिंकण्याच्या कामी अप्रत्यक्ष रितीने पुष्कळ कार्य करता येण्यासारखे आहे हे व्हाइसरॉय यांनी तपशीलवार उदाहरणे देऊन समजावून सांगितले. " बे-फिकीरपणा सोडून देऊन लढाऊ वृत्तीचा अंगिकार करा आणि चढाऊ धोरणाने युद्धांत यश प्राप्त होण्यास सहाय्य या " हे त्यांच्या संदेशाचे सार आहे. राष्ट्रीय आवादी निर्माण करण्याचे संघटित प्रयत्न सध्या चालू आहेत त्यांस स्फूर्तिदायक होईल असे त्यांचे भाषण झाले.

हिंदुस्थान सरकारचे द्रव्यसहाय

ताण्याच्या धान्याची पैदास वाढवणे आणि आखूड धाग्याच्या कपाशीच्या ऐवजी त्यांची पिके काढणे याबाबतच्या योजना अमलांत आणण्याचे प्रांतिक सरकारांनी ठरवले आहे. नेहमी आपल्या जमिनीत कपाशीचे पीक करणाऱ्या शेतकऱ्यांस हा बदल करणे अवघड जाऊ नये म्हणून त्यांस विशेष सवलती व सहाय्य देणे अगत्याचे असण्याची जाणीव मध्यवर्ती व प्रांतिक सरकारांस आहे. हिंदुस्थान सरकारपाशी कपाशीच्या आयातीवर बसवण्यांत आलेल्या जकातीच्या पैशाचा निधी जमा झाला आहे, व होत आहे त्यामधून शेतकऱ्यांस सहाय्य देण्याकरिता त्यांनी एक कोटि रुपये बाजूस काढले आहेत. मध्यप्रांतांत आखूड धाग्याच्या कपाशीचे पीक विस्तृत असल्याने पंचवीस लक्ष रुपये बरील फंडामधून तेथील सरकाराच्या स्वाधीन करण्यांत आले आहेत. अशा सहाय्याचे बाबतीत हा आपापल्या योजना इतर प्रांतांच्या सरकारांनी मध्यवर्ती सरकाराकडे पाठवाव्या असे त्यांस कळवण्यांत आले आहे. प्रतिवर्षी कपाशीखाली असणाऱ्या जमिनीपैकी तीस चाळीस टक्के क्षेत्रांत शेतकऱ्यांनी धान्याची पिके करावी असे मध्यप्रांताच्या सरकाराने सुचवले असून दर एकरी दोन रुपये ह्याप्रमाणे सहाय्य देण्याचे आपले धोरण त्यांस कळवले आहे. कित्येक जिल्हांतल्या जमिनीच्या साऱ्याची वसुली त्यांनी तहकूब केली आहे आणि कांहीं सारा माफाहि केला आहे. धान्याची पिके काढण्यास शेतकऱ्यांस उत्तेजन देणे हा हा सर्व योजनेचा उद्देश आहे. तो यशस्वी होण्यास हिंदुस्थान सरकारच्या द्रव्यसहायाचा चांगला उपयोग होणार आहे.

हिंदी चित्रपटांची लांबी कमी होणार

हापुढे ज्या नवीन हिंदी चित्रपटांचे काम सुरू करण्यांत येईल, त्यांची लांबी ११ हजार फुटांपेक्षा अधिक भरता कामा नये असे सरकारने ठरविले आहे. हिंदुस्थानांत कच्ची फिल्म तयार होत नसल्याकारणाने व आयात अवघड होत चालल्यामुळे फिल्मची काटकसर करणे आवश्यक झाले आहे. हिंदी चित्रपटांच्या प्रदीर्घतेबद्दलची तक्रार फार जुनी आहे. हिंदी फिल्मसची लांबी कमी केल्यास त्या अधिक करमणूक करू शकतील असे मत बंगाल बोर्ड ऑफ फिल्म सेन्सॉर्सच्या अध्यक्षाने नुकतेच व्यक्त केले होते. विशेषतः दक्षिण हिंदुस्थानांत तयार होणाऱ्या चित्रपटांची लांबी फारच जास्त, कधी कधी १५ हजार फुटांहूनहि अधिक असते. १९४१ साली दासविण्यांत आलेल्या ४२ हिंदी चित्रपटांच्या लांबीची सरासरी १२ हजार फुटांपेक्षा थोडी अधिक भरली. ग्रेट ब्रिटनमध्ये चित्रपटांची लांबी कमी असते तरी तेथील सरकारने फिल्म कंपन्यांना फिल्म कमी वापरण्यासंबंधी

सूचना दिलेली आहे. हिंदी सरकारचा प्रस्तुत हुकूम दुहेरी फायद्याचा आहे. कच्च्या फिल्मची काटकसर झाल्यामुळे बहून येईल हा तात्काळिक फायदा झाला. त्याबरोबरच हिंदी चित्रपट-निर्मात्यांस कमी लांबीमध्ये आपल्या फिल्मस आवरण्याचें शिक्षण आपोआप मिळेल. देशी चित्रपट दासविणाऱ्या सिनेमागृहांतून शिक्षणविषयक फिल्मसची अथवा प्रचारपटांची एक दोन रिळे दासविण्यासहि त्यामुळे सवड मिळेल.

शत्रूच्या प्रतिकारार्थ राष्ट्रीय फळी

ब्रह्मदेशातील आपल्या मोहिमेनंतर जपान हिंदुस्थानाकडे बळग्याचा निःसंशय संभव आहे. त्यासंबंधांतले शत्रूचे वेत कांहीं असोत, त्याचे विरुद्ध हिंदुस्थानचें संरक्षण करण्याचें महत्त्व सरकार व जनता ह्यांस पटलें आहे. शत्रूच्या लढाऊ प्रतिकाराची सिद्धता लष्करी अधिकाऱ्यांनी चालवली असल्याचें आश्वासन जनरल वेन्हेल त्यांनी दिलेंच आहे. तथापि, लोकांस मुळथापा देणें, त्यांच्यामध्ये भीतीचें वातावरण निर्माण करणें, सामाजिक व्यवहारांत गोंधळ उत्पन्न करणें अशीं कृत्यें शत्रूकडून होतील, त्यांस जनतेनेच संघटितपणानें तोंड दिलें पाहिजे. सध्याचें युद्ध केवळ सशस्त्र शिपायांनी रणांगणांवर चालवावयाच्या लढायांचें नसून, त्यांत समाजाचे सर्व घटक सेचले जात आहेत. त्याकरितां सबंद जनतेने शत्रूच्या प्रतिकारासाठी कंबर बांधली पाहिजे. राजकीय, जातीय इत्यादि सर्व मतभेद बाजूस ठेवून प्रत्येकानें त्या कामांतला स्वतःचा भाग उचलला पाहिजे. त्या घटनेस मूर्त स्वरूप देण्याचे हेतूने व्हाइसरॉय आणि प्रांतिक गव्हर्नर ह्यांनी शत्रूच्या प्रतिकारार्थ राष्ट्रीय फळी निर्माण करण्याची सूचना केली आहे. विनसरकारी संघटनेने हें कार्य व्हावयाचें असल्याने मुंबई विश्वविद्यालयाचे व्हाइस चॅन्सेलर, श्री. मसानी, ह्यांचेकडे ह्या प्रांतातील शत्रु-प्रतिकार योजनेचें नेतृत्व सौपवण्यांत आलें आहे. ह्या संघटनेचें लीग सर्व जिल्ह्यांत, तालुक्यांत, शहरांत व सेठ्यांत पोचवले जाईल. स्वतःचें रक्षण आणि शत्रूचा प्रतिकार ह्यांसाठी योजावयाच्या अनेक उपायांची माहिती जनतेस पुरवली जाईल आणि विश्वास, जूट व शिस्त ह्यांचें वातावरण सर्वत्र निर्माण करण्याचा संघटित प्रयत्न होईल. ह्या योजनेंत प्रत्येक नागरिकास भाग घेता येईल आणि त्याने तो तसा घेणें अगत्याचें आहे. विविध कार्ये निरानिराळ्या गटांकडे सोपवण्यांत येतील आणि त्यांच्या मार्गदर्शनाची व्यवस्था केली जाईल. राष्ट्रीय फळीची कल्पना यशस्वी करण्यांत प्रत्येक नागरिकाचें हित असल्याने त्याने तें साधणें स्वतःचें कर्तव्य आहे, ह्या भावनेने कार्य करणें अगत्याचें आहे. बेफिकीरपणा आणि कुचराई हीं सधःस्थितींत घातक आहेत हें कोणीहि विसरूं नये आणि परव्हीचे आपले मतभेद बाजूस सारून प्रत्येकानें सहकार्याने कामास लागवें हें उचित आहे.

हिंदी कपाशीचें पीक व उत्पादन

संबंद हिंदुस्थानाचा, कपाशीच्या लागवडीचा व उत्पादनाचा सरकारी ताजा अंदाज प्रसिद्ध झाला आहे, त्यांत साठील आकडे आहेत:—

लागवड	२,३५,४७,०००	एकर
उत्पादन	५०,८०,०००	गठ्ठी

पुणे सेंट्रल को. ऑपरेटिव्ह बँक, लि. पुणे २.

नोटीस.

हा नोटीसी अन्वये सर्व लोकांस कळविण्यांत येतें की, सोमवार ता. ११ मे १९४२ पासून पुनः जाहीर करीपर्यंत बँकेच्या हेड ऑफिसच्या कामाच्या वेळा शनिवारसेरीज इतर दिवशीं सकाळीं ९-३० ते दुपारी २ व शनिवारी सकाळीं ९-३० ते १२-३० याप्रमाणें राहातील.

ड. वि. चितळे.

मॅनेजिंग डायरेक्टर

लक्ष्मीरोड, पुणे. ७-५-१९४२.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र. लि.

कामाच्या वेळांत बदल

बँकेचे भागीदार, खातेदार व बँकेशी संबंध येणाऱ्या सर्व लोकांस विनंतिपूर्वक कळविण्यांत येतें की बँकेच्या मुख्य कचेरीच्या कामाची वेळ शनिवार व सुट्टीचे दिवस सेरीज करून सकाळीं १० ते ३॥, शनिवारी १० ते १ पर्यंत होती ती सोमवार ता. ११-५-४२ पासून अनुक्रमे सकाळीं

९॥ ते २

९॥ ते १२॥

करण्यांत आली आहे.

M. V. GOKHALE

मॅनेजर.

पुणे शहर, ता. ७/५/१९४२.

L.S.G.D. Training Classes for officers of Local Self-Government Service under the auspices of the Government of Bombay and the Local Self-Government Institute, will begin from 1st June 1942 at Bombay, Ahmedabad and Poona.

Fees Rs. 75

Apply for Prospectus to—

THE HONORARY SECRETARY,

410, Shanwar, Poona 2

OR

THE DIRECTOR,

Elephinstone Circle, Fort, Bombay

हैद्राबाद डोमिनिअन बँकेचे कार्य

निजाम संस्थानांत सहकारी बँकिंग व्यवहारास अडीकडेच सुरवात करण्यांत आली आहे. १९१५ पर्यंत हा व्यवहार सुरू करण्यांत आला नव्हता. त्या वर्षी मर्यादित जोसीम असलेली एक मध्यवर्ती सोसायटी म्हणून हैद्राबाद सहकारी मध्यवर्ती बँक स्थापण्यांत आली आणि त्याचे मागील वर्षी पास झालेल्या हैद्राबाद को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीज् अॅक्टान्वये तिची नोंद करण्यांत आली. या बँकेच्या कारभारास फक्त ७६ सभासद मिळाल्यावर प्रारंभ झाला. या संस्थेपेकी व्यक्तिः सभासद ७० असून बाकीचे ६ पतपेढ्या होते. जमा झालेले शेअरांचे भांडवल सुरवातीस केवळ २४,११० रुपये होते, परंतु या बँकेची भरभराट ताबडतोब सुरू झाली. ठेवी, व जनतेस आणि प्राथमिक सोसायट्यांना दिलेल्या कर्जाची रकम पहिल्या वर्षीच प्रत्येक बाबतीत वरील आंकड्याच्या सुमारे तिप्पट होती. नंतरच्या दहा वर्षांत जिल्ह्यांतून अशाच प्रकारच्या इतर अनेक बँका स्थापण्यांत आल्या. मध्यवर्तीच्या काळांत संस्थानासाठी एका आर्थिक मदत करणाऱ्या सहकार केन्द्राची वाढत्या प्रमाणांत सर्वत्र जाणीव होऊ लागली, आणि १९२४ मध्ये हैद्राबाद को-ऑपरेटिव्ह सेंट्रल बँकेचे एका मुख्य बँकेत रूपान्तर करण्याचे आणि त्यासंबंधांत ५ लाख रुपयांचे अधिकृत भांडवल १० लाख रुपयांपर्यंत वाढविण्याचे १९२४ मध्ये ठरविण्यांत आले. अशा प्रकारे को-ऑपरेटिव्ह डोमिनिअन बँक म्हणून या बँकेने आपल्या कार्यक्षेत्राच्या दुसऱ्या टप्प्यांत पदार्पण केले.

तथापि, थोड्या जिल्ह्यांतील प्राथमिक सोसायट्यांशी प्रत्यक्ष संबंध अनेक कारणामुळे चालूच असे. डोमिनिअन बँकेने अगोदरच दिलेली कर्जाक रकम स्वतःकडे घेण्यास स्थानिक मध्यवर्ती बँका असमर्थ होत्या. या अडचणीचे लवकर निवारण करण्यांत आले. १९१५ मधील तिचे जमा झालेले भांडवल जे अगदी थोडे म्हणजे २४,११० रुपये होते ते गतवर्षीपावेतो ५,६०,५०५ रुपये इतके वाढले, आणि राखून ठेवलेली एकंदर रकम जवळजवळ आता १० लाख रुपये झाली आहे. राखून ठेवलेल्या रकमेचा प्रत्यक्ष आंकडा ९,५८,४९७ रुपये आहे. स्वतःची आर्थिक स्थिति जास्त बळकट व्हावी म्हणून राखून ठेवलेल्या रकमेत सारखी भर घालण्याचे बँकेचे धोरण आहे.

बँक स्थापण्यांत आल्याच्या वर्षी म्हणजे १९१५ मध्ये जमा करण्यांत आलेल्या ठराविक मुदतीच्या ठेवींची रकम ७०,४९७ होती. ती गतवर्षी १९,३५,५२१ रुपये इतकी होती. बँकेच्या चालू आणि सेव्हिंग अकाउंटसमध्ये इ. स. १९२३ साली जी अनुक्रमे २२,३११ रुपये व १०,५१० रुपये रकम होती ती गतवर्षी अनुक्रमे ३,३६,६२६ आणि ४,३५,४६८ रुपये इतकी वाढली. गतवर्षीच्या शेवटी मध्यवर्ती बँका व पतपेढ्या यांच्या ठेवींची एकंदर रकम ५,१३,०९१ रुपये होती. इ. स. १९२४ पर्यंत मध्यवर्ती बँकांना दिलेल्या कर्जाक रकमेवर शेंकडा ९ टक्के व्याज आकारण्यांत आले होते. त्यानंतर वेळोवेळी हा व्याजाचा दर कमी करण्यांत येऊन जानेवारी १९४० मध्ये तो शेंकडा ५ टक्के इतका करण्यांत आला. मध्यवर्ती बँकांना दिलेल्या सर्व कर्जावरील व्याजाचा दर गतवर्षीच्या आक्टोबर महिन्यांत शेंकडा ४ टक्के करण्यांत आला. गेल्या दहा वर्षांत डोमिनिअन बँकेने मध्यवर्ती बँकांना दिलेल्या कर्जाची प्रतिवर्षी सरासरी ५ लाख रुपये होती.

सहकारी तत्वावर देण्यांत येत असलेल्या पैशाच्या व्यवहाराखेरीज बरे वाषण्यासाठी सरकारी नोकरींना कर्ज देण्यास या बँकेस सरकारने परवानगी दिली आहे. नोकरांच्या पगाराच्या वारापट्टे कर्ज देण्याची मर्यादा घालण्यांत आली असून त्याचा व्याजाचा दर शेंकडा ६ टक्के ठरविण्यांत आला आहे. साठ हप्त्यांत ही कर्जाची, रकम फेदावयाची असते, गतवर्षीपावेतो येणे कर्जाची एकंदर रकम ७,८६,७५७ रुपये इतकी होती, आणि व्यवहाराच्या या बाबतीत गेल्या सहा सालांत बँकेस मिळालेल्या वार्षिक फायद्याची सरासरी ४८,००० रुपये होती. स्वतःच्या मालकीच्या इमारतींत ही बँक असून आपल्या नोकर लोकांसाठी तिने 'प्रॉव्हिडंट फंड' उभारला आहे. प्रत्येकाने आपल्या पगाराचा १% वा हिस्सा या फंडास घाव्याचा असतो. दर वर्षीच्या अखेरीस नोकराची जितकी रकम या फंडास आली असेल तितकीच रकम बँक स्वतः या नोकरांच्या नावाने सदरील फंडांत जमा करते व या दोन्ही रकमेवर शेंकडा ६ टक्के व्याज दिले जाते. शिक्षण व प्रचारकार्यासाठी गतवर्षी सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह युनिअनला आपणास मिळालेल्या फायद्यातून बँकेने २,००० रुपये दिले.

होळकर संस्थानांतील कापडाच्या गिरण्या

इंदूरमधील पहिल्या कपास कापडाच्या गिरणीची स्थापना १८६६ साली झाली. त्यावेळी, इंदुरापर्यंत आगगाडीचा रस्ता गेलेला नव्हता, म्हणून यंत्रसामुग्रीच्या वहानुकीस हत्तींचे सहाय्य यावे लागले. १९०४ साली या गिरणीत ४६६ माग व २७,९०० चात्या होत्या. इंदूरच्या गिरण्यांची प्रगति सालीतून तक्त्यावरून दिसून येईल :-

वर्ष	मागांची संख्या	चात्यांची संख्या	कामगार संख्या	कापडाचे उत्पादन (लक्ष पौंड)
१९१७	२,३४१	८०,९१२	४,४९५	८५
१९२२	३,३१९	८८,१५५	७,६०७	११७
१९२७	४,६७४	१,५७,२६२	१०,१५९	२०६
१९३२	५,५१४	१,९१,९३०	१२,७३४	३३६
१९३६	५,८५४	२,०७,२०२	१५,४१९	३७१
१९४०	६,२९६	२,१४,७२४	१९,८६५	४२८

होळकर संस्थानांतील प्रगतीची हिंदुस्थानांतील प्रगतीशी तुलना येथे केली आहे :-

होळकर संस्थान		हिंदुस्थान	
माग	चात्या	माग	चात्या
१९१७	२,३४१	८०,९१२	१,१४,६२१
१९३९	६,०७९	२,०२,००७	२,०१,०००
			१००,५९,०००

इंदूरमधील गिरण्यांत १३ कोटि रुपये बसुल भांडवल असून त्याचे उत्पादन १६ कोटि वारापेक्षा अधिक आहे. एकूण हिंदी उत्पादनाच्या ५% इतके ते लवकरच होईल. इंदूर हे कपाशाच्या मुलखाचे केंद्रस्थानी आहे. त्याचप्रमाणे तेथून तयार माळ बाहेर पाठविण्याचे हद्दीनेहि इंदूरचे स्थान सोईचे आहे. मध्यप्रदेशातील कोळशाचा इंदूरला जाण्यास मुंबई अथवा अहमदाबाद येथे जाण्यापेक्षा कमी खर्च लागतो. मजुरीचे दरहि इंदूरमध्ये कमी आहेत. तेथील मजूरवर्ग संघटित नाही.

महायुद्ध दाराशीं आले
परदेशी औषधें
दुर्मिळ व महाग झालीं

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें
तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक, ● उपनाह,
- बालजिवन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅण्डर्ड व लोकप्रिय औषधें खात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरूं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा बाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

९२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books,
General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and
Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and
Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published any-
where and supply it at publisher's price.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेठ भांबुडा घ. नं. ९१५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीराम रामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' भांबुडा, घ. नं. ९२५११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.